

NEWSLETTER NR 5

Zrealizowany w ramach projektu "Prowadzenie punktów nieodpłatnej pomocy prawnej, świadczenie nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego oraz wykonywanie zadań z zakresu edukacji prawnej w roku 2022"

Artykuł nr 1

„Pełnomocnik z urzędu w postępowaniu karnym oraz w postępowaniu cywilnym – podstawowe zagadnienia”

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, oskarżony w może ustanowić obrońcę, natomiast pokrzywdzony działający jako strona, może ustanowić pełnomocnika, który będzie działał w jego imieniu i na jego rzecz.

W myśl art. 87 § 1 Ustawy Kodeks postępowania karnego (dalej: kpk), strona inna niż oskarżony może ustanowić pełnomocnika. Co do zasady, takim pełnomocnikiem może być adwokat lub radca prawny. Strona postępowania karnego może ustanowić pełnomocnika samodzielnie (tzw. "pełnomocnik z wyboru"), bądź też złożyć stosowny wniosek o przyznanie jej pełnomocnika "z urzędu". Wniosek składa się do organu prowadzącego dany etap postępowania karnego. Podstawą przyznania pełnomocnika "z urzędu" jest należyte wykazanie, że strona nie jest w stanie ponieść kosztów pełnomocnika z wyboru bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i swojej rodziny (art. 78 § 1 kpk). Wniosek należy uzasadnić oraz dołączyć do niego odpowiedni druk stanowiący "Oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania", który dostępny jest do pobrania na oficjalnej stronie internetowej pod adresem: www.gov.pl. Warto dołączyć również dowody potwierdzające okoliczności wskazane w formularzu. Jest to formularz pisma procesowego wykorzystywanego również w postępowaniu cywilnym. Po złożeniu i rozpatrzeniu takiego wniosku, pełnomocnika z urzędu wyznacza prezes lub referendarz sądowy sądu właściwego do rozpoznania sprawy (art. 87 § 2 kpk). Warto pamiętać, że zgodnie z dalszą częścią art. 78 §1 kpk, podstawą odmowy wyznaczenia pełnomocnika dla strony nie może być skorzystanie przez niego z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, o których mowa w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej. Jednakże sąd może w każdym momencie cofnąć wyznaczenie pełnomocnika "z urzędu", jeżeli okaże się, że nie istnieją okoliczności, na podstawie których go wyznaczono. Na postanowienie o cofnięciu wyznaczenia pełnomocnika przysługuje wówczas zażalenie do innego równorzędnego składu tego sądu. Z kolei ponowny wniosek o wyznaczenie pełnomocnika "z urzędu", oparty na tych samych okolicznościach, pozostawia się bez rozpoznania (art. 81§1b kpk). Prócz tego, na uzasadniony wniosek pokrzywdzonego lub jego dotychczasowego pełnomocnika, prezes lub referendarz sądowy sądu właściwego do rozpoznania sprawy może wyznaczyć nowego pełnomocnika "z urzędu" w miejsce dotychczasowego.

Na koniec warto również wspomnieć, że zgodnie z art. 87 § 2 kpk również osoba niebędąca stroną (a więc osoba niebędąca pokrzywdzonym ani oskarżycielem

posiłkowym, czy oskarżycielem prywatnym) może ustanowić pełnomocnika, jeżeli wymagają tego jej interesy w toczącym się postępowaniu.

Jeżeli idzie o postępowanie cywilne, co do zasady stronami postępowania są: powód (osoba wytaczająca powództwo) oraz pozwany (osoba przeciwko której powództwo jest skierowane). Każdy wskazany podmiot będący stroną procesu może działać w procesie samodzielnie, wyznaczyć pełnomocnika "z wyboru", bądź też ubiegać się o udzielenie mu pomocy prawnej "z urzędu". W każdym przypadku, pełnomocnik działa w imieniu i na rzecz strony. Zgodnie z art. 117 § 1-3 Ustawy Kodeks postępowania cywilnego (dalej: kpc), strona zwolniona przez sąd od kosztów sądowych w całości lub części może domagać się ustanowienia pełnomocnika "z urzędu". Następuje to poprzez złożenie do sądu stosownego wniosku. Istnieje również możliwość domagania się ustanowienia takiego pełnomocnika nawet w przypadku, gdy strona nie została zwolniona przez sąd z kosztów sądowych. Wówczas - tak jak poprzednio - należy złożyć do sądu stosowny wniosek o ustanowienie pełnomocnika "z urzędu", ale dodatkowo należy złożyć oświadczenie, z którego będzie wynikało że dana osoba nie jest w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Należy zatem uzupełnić druk stanowiący "Oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania", który dostępny jest do pobrania na oficjalnej stronie internetowej pod adresem: www.gov.pl. Warto dołączyć również dowody potwierdzające okoliczności wskazane w formularzu (m.in. dokumenty świadczące o dochodach, wydatkach na życie bieżące, istniejących zobowiązaniach itd.).

Wniosek o ustanowienie pełnomocnika w osobie adwokata lub radcy prawnego strona składa do sądu, w którym sprawa ma być wytoczona lub już się toczy (art. 117 § 4 kpc). Sąd rozpatrujący sprawę, uwzględni wniosek, jeżeli udział pełnomocnika w sprawie uzna za potrzebny. Podstawą oddalenia wniosku nie może być skorzystanie przez osobę fizyczną z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, o których mowa w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (art. 117 § 5 kpc). W razie uwzględnienia wniosku strony, sąd wydaje postanowienie o przyznaniu pełnomocnika "z urzędu" i następnie sąd zwraca się o wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego do właściwej okręgowej rady adwokackiej lub rady okręgowej izby radców prawnych. Ustanowienie adwokata lub radcy prawnego przez sąd jest równoznaczne z udzieleniem pełnomocnictwa procesowego (art. 118 kpc), a pełnomocnik jest obowiązany zastępować stronę do prawomocnego zakończenia postępowania, chyba że z postanowienia sądu wynika, iż obowiązek zastępowania strony ustaje wcześniej (art. 118 § 2 kpc). Jeżeli zaś sąd cywilny oddali wniosek strony o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, strona nie może ponownie domagać się ustanowienia pełnomocnika "z urzędu" powołując się na te same okoliczności (art. 117² § 1 kpc). Ponowny wniosek oparty na tych samych okolicznościach jest niedopuszczalny i pozostawia się go w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności (art. art. 117² § 2 kpc).

Radca prawny Władysław Pason

Artykuł nr 2

"Zwolnienie z kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym i karnym – podstawowe informacje"

Do uiszczenia kosztów sądowych, jakie powstają w przypadku prowadzenia procesu cywilnego, co do zasady, obowiązana jest strona, która wnosi do sądu pismo podlegające opłacie lub powodujące wydatki, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o Kosztach sądowych w sprawach cywilnych (dalej: uksc) określa zasady i tryb pobierania tychże kosztów sądowych, zasady ich zwrotu, wysokość opłat sądowych, zasady zwalniania od kosztów sądowych oraz umarzania, rozkładania na raty i odraczania terminu zapłaty należności sądowych. Jej przepisy regulują więc możliwość zwolnienia strony postępowania cywilnego od konieczności ponoszenia kosztów sądowych.

Zgodnie z art. 102 ust. 1 uksc zwolnienia od kosztów sądowych może się domagać osoba fizyczna jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny lub ich poniesienie narazi ją na taki uszczerbek. Tak więc do wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych powinno być dołączone oświadczenie obejmujące szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby ubiegającej się o zwolnienie od kosztów (art. 102 ust. 2 uksc). Oświadczenie sporządza się według ustalonego wzoru - formularz dostępny na oficjalnej stronie internetowej pod adresem: www.gov.pl. Warto dołączyć również dowody potwierdzające okoliczności wskazane w formularzu (m.in. dokumenty świadczące o dochodach, wydatkach na życie bieżące, istniejących zobowiązaniach itd.).

Powyżej opisany wniosek o przyznanie zwolnienia od kosztów sądowych należy zgłosić na piśmie lub ustnie do protokołu w sądzie, w którym sprawa ma być wytoczona lub już się toczy (art. 105 ust. 1 uksc).

Wzór takiego wniosku dostępny na stronie 5 broszury przygotowanej przez Ministerstwo Sprawiedliwości, na stronie internetowej: https://wsoi.ms.gov.pl/Data/Files/_public/uslugi-podstawowe/sprawy-cywilne-i-gospodarcze/5_k_up_cig-karta.pdf

Strona może zostać zwolniona przez sąd od kosztów sądowych w całości (art. 100 ust. 2 uksc) lub też sąd może zwolnić stronę od kosztów sądowych w części, jeżeli jest ona w stanie ponieść tylko część tych kosztów (art. 101 ust. 1 uksc).

Sąd wydaje postanowienie o zwolnieniu strony z kosztów sądowych w całości/w części bądź wniosek o zwolnienie oddala.

W razie oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych strona nie może ponownie domagać się zwolnienia powołując się na te same okoliczności, które stanowiły uzasadnienie oddalonego wniosku (art. 107 ust. 1 uksc), natomiast ponowny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, oparty na tych samych okolicznościach, podlega odrzuceniu, na które nie przysługuje zażalenie (art. 107 ust. 2 uksc). Sąd ma również

możliwość cofnięcia zwolnienia od kosztów sądowych, jeżeli okazało się, że okoliczności, na podstawie których je przyznano, nie istniały lub przestały istnieć (art. 110 uksc) lub też ukarania grzywną do 1000,00 zł osobę, która uzyskała zwolnienie od kosztów sądowych na podstawie świadomie podanych nieprawdziwych informacji (art. 111 ust. 1 uksc).

Szczególnie podkreśla się, że zwolnienie przez Sąd od obowiązku ponoszenia przez stronę postępowania cywilnego kosztów sądowych (nawet w całości), nie zwalnia teź strony od obowiązku zwrotu kosztów procesu przeciwnikowi, w razie przegranej.

Jeżeli idzie o procedurę karną, zgodnie z Kodeksem postępowania karnego (dalej: kpk), koszty procesu dzielą się na: koszty sądowe (opłaty sądowe i wydatki poniesione przez Skarb Państwa od chwili wszczęcia postępowania), jak również uzasadnione wydatki stron, w tym z tytułu ustanowienia w sprawie jednego obrońcy lub pełnomocnika. Rodzaje i wysokość opłat sądowych oraz zasady i tryb ich wymierzania określa zaś ustawa z dnia z dnia 23 czerwca 1973 r. o opłatach w sprawach karnych (dalej: uosk).

W orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie Sąd określa, kto, w jakiej części i zakresie ponosi koszty procesu. Co do zasady, zgodnie z przepisem art. 627 kpk od skazanego w sprawach z oskarżenia publicznego Sąd zasądza koszty sądowe na rzecz Skarbu Państwa oraz wydatki na rzecz oskarżyciela posiłkowego.

W procedurze karnej zastosowano jednak podobne jak w procedurze cywilnej rozwiązanie kwestii zwolnienia od obowiązku pokrycia kosztów sądowych. Sąd lub referendarz sądowy może zwolnić osobę w całości lub w części od wyłożenia kosztów podlegających uiszczeniu przy wnoszeniu pisma procesowego, jeżeli wykazała ona, że ze względu na jej sytuację rodzinną, majątkową i wysokość dochodów wyłożenie ich byłoby zbyt uciążliwe (art. 623 kpk). W tym celu należy złożyć do Sądu wniosek o zwolnienie z obowiązku ponoszenia kosztów i dołączyć stosowne dokumenty potwierdzające okoliczność trudnej sytuacji rodzinnej, majątkowej wraz z wykazaniem dochodów. Wzór takiego wniosku dostępny na stronie 5 broszury przygotowanej przez Ministerstwo Sprawiedliwości, na stronie internetowej: https://wsoi.ms.gov.pl/Data/Files/_public/uslugi-podstawowe/sprawy-karne/20_k_up_k-karta.pdf

Ponadto, Sąd może zwolnić oskarżonego lub oskarżyciela posiłkowego w całości lub w części od zapłaty na rzecz Skarbu Państwa kosztów sądowych, jeżeli istnieją podstawy do uznania, że uiszczenie ich byłoby dla nich zbyt uciążliwe ze względu na sytuację rodzinną, majątkową i wysokość dochodów, jak również wtedy, gdy przemawiają za tym względy słuszności (art. 624 § 1 kpk).

Należy pamiętać, że z cytowanego przepisu wynika, iż Sąd może zwolnić od zapłaty kosztów sądowych, a nie musi, tak więc zwolnienie to nie następuje obligatoryjnie, a fakultatywnie na podstawie swobodnej oceny orzekającego Sądu. Zwolnienie od zapłaty kosztów sądowych jest bowiem odstępstwem od ogólnej zasady, że strona, na której ta powinność spoczywa, ma obowiązek ponieść ciężar kosztów sądowych.

Radca prawny Władysław Pason